

YAPON FALSAFASIDA “KOMIL INSON” TUSHUNCHASI

Qurbonov Farhodjon Xabibloyevich

Toshkent davlat transport universiteti

Mustaqil izlanuvchi

ANNOTATSIYA

Yapon falsafasida “komil inson” tushunchasi, insonning ideal holatini, uning ruhiy, axloqiy va ma'naviy jihatdan mukammallikka erishishini anglatadi. Bu tushuncha, ayniqsa, Yapon jamiyatida o'ziga xos ahamiyatga ega bo'lib, xalqning falsafiy, madaniy va ma'naviy qadriyatlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqola, yapon falsafasidagi “komil inson” tushunchasining tarixiy rivojlanishini, uning ijtimoiy va madaniy kontekstlarini o'rganishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Yapon falsafasi, komil inson, ma'naviyat, axloqiy qadriyatlar, tarixiy rivojlanish.

ABSTRACT

In Japanese philosophy, the concept of "perfect man" refers to the ideal state of man, his achievement of spiritual, moral, and spiritual perfection. This concept is especially important in Japanese society, playing an important role in the formation of the philosophical, cultural, and spiritual values of the people. The purpose of this article is to examine the historical development of the concept of "perfect man" in Japanese philosophy, as well as its social and cultural contexts.

Keywords: Japanese philosophy, perfect man, spirituality, moral values, historical development.

KIRISH

Yapon falsafasida “komil inson” tushunchasi chuqur tarixiy, madaniy va axloqiy ildizlarga ega bo'lib, yapon jamiyatining rivojlanishida markaziy o'rin tutadi. Bu tushuncha insonning ma'naviy, axloqiy va ruhiy jihatdan mukammallikka erishish jarayonini anglatadi. Yapon madaniyatida komil inson idealini yaratish, asosan, insonning ichki imkoniyatlarini ochish va jamiyatga yaxshilik keltirishga qaratilgan. Bu tushuncha yaponlar uchun faqat badiiy yoki axloqiy ideal emas, balki kundalik hayotda amal qilish uchun ko'rsatma sifatida ham ahamiyatga ega. Yapon falsafasi ko'p jihatdan boshqalarga nisbatan hurmat, kamtarlik, o'zini anglash va tabiat bilan uyg'unlikka intilish kabi qadriyatlarga tayanadi. Komil inson tushunchasi bu qadriyatlar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, insonning to'g'ri yashash, axloqiy va ruhiy jihatdan to'g'ri yo'lda borish va boshqalar bilan muvofiq hayot kechirishni

anglatadi. Yapon falsafasidagi komil inson idealini yaratishda, Konfutsiychilik, Zen buddizmi, va bushido kabi asosiy falsafiy maktablar muhim rol o'ynaydi. Konfutsiychilikda "komil inson" o'zini va boshqalarni hurmat qilishni, axloqiy prinsiplarni o'z hayotiga tatbiq etishni anglatadi. Zen buddizmi esa, komil insonni ichki tinchlikka erishish va hayotning tabiiy oqimiga moslashishni ta'kidlaydi. Bushido, samuraylarning axloqiy kodeksi, komil insonni sadoqat, jasorat va odob bilan bog'laydi. Bu uchta maktab o'z navbatida, "komil inson"ning yapon jamiyatida shakllanishiga va unga alohida ma'naviy-axloqiy yondashuvlarni taklif etishga yordam berdi.

Yapon jamiyatida "komil inson" tushunchasi nafaqat individual rivojlanish, balki jamiyatning umumiy farovonligi uchun ham muhim hisoblanadi. Bu tushuncha yaponlarning ruhiy va madaniy hayotining asosiy g'oyalari bilan uyg'unlashgan. U nafaqat falsafiy qarashlarni, balki amaliy hayotdagi axloqiy, estetik va ijtimoiy me'yorlarni ham o'z ichiga oladi. Shu sababli, "komil inson" tushunchasi nafaqat yapon falsafasining, balki yapon madaniyatining markaziy tushunchalaridan biridir. Ushbu maqolada, yapon falsafasidagi "komil inson" tushunchasining tarixiy, etimologik va madaniy o'rni o'rganiladi. Shuningdek, bu tushunchaning shakllanishiga ta'sir etgan asosiy falsafiy maktablar, shuningdek, yapon jamiyatidagi ijtimoiy va madaniy kontekstlar tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Yapon falsafasida "komil inson" tushunchasini tahlil qilishda, bir nechta muhim manbalarni ko'rib chiqish zarur. Komil inson tushunchasi, asosan, Yapon falsafasining ko'p jihatlarini o'z ichiga oladi va ularning aksariyati tarixiy va madaniy kontekstga bog'liqdir. Ushbu tushuncha ko'p jihatdan Konfutsiychilik, Zen buddizmi va bushido kabi yapon falsafasining asosiy maktablariga ta'sir etgan. Konfutsiychilikda komil insonning asosiy fazilatlarini axloqiy to'liq bo'lish, boshqalar bilan uyg'un va hurmatga asoslangan munosabatlarni o'rnatish, o'zini va atrofni doimiy ravishda takomillashtirishdir. Konfutsiychilikka asoslangan yapon falsafasi "komil inson"ni ideal axloqiy va ma'naviy yo'lni tanlashni ta'kidlaydi. Shu bilan birga, bu falsafa yapon jamiyatining axloqiy tuzilishini shakllantiruvchi asosiy tamoyillardan biridir [1]. Zen buddizmida "komil inson" tushunchasi ruhiy tozalash, ichki tinchlikka erishish va tabiiy hayotga moslashishni anglatadi. Zen buddistlarining fikriga ko'ra, komil inson, avvalo, o'zining ichki dunyosini anglash orqali ruhiy yuksalishga erishadi va u, o'z navbatida, jamiyatga ham foyda keltiradi. Zenning "satori" (haqiqiy tushuncha) tushunchasi komil insonning yuksak ma'naviy holatini ifodalaydi, unda inson o'zini va atrofni chuqur tushunish orqali ruhiy

erkinlikka erishadi. Zen buddizmi yapon falsafasining eng muhim qismlaridan biri bo'lib, bu tushuncha "komil inson"ning shakllanishida katta rol o'ynaydi [2].

Bundan tashqari, yaponlarning bushido (samuraylik yo'li) falsafasi ham komil insonning shakllanishida muhim ahamiyatga ega. Bushido, o'zining axloqiy kodeksi orqali, sadoqat, jasorat, adolat, va odob kabi fazilatlarni ta'kidlaydi. Bu fazilatlar, komil insonni nafaqat axloqiy, balki jismoniy jihatdan ham mukammallikka intilishga undaydi. Bushido prinsiplariga ko'ra, samuraylar komil inson sifatida, o'z maqsadlariga erishishda yuksak axloqiy me'yorlarga rioya qilganlar. Bushido falsafasida "komil inson" insonning ichki kuchini, jasoratini va sadoqatini birlashtirgan ideal sifatida tasvirlanadi [3]. Yapon estetikasi ham komil inson tushunchasining rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. "Wabi-sabi" estetikasi, go'zallikning oddiylilikda va noziklikda ekanligini ta'kidlaydi. Bu estetik qarash komil insonni yaratuvchi tabiat bilan uyg'unlikda yashashni anglatadi. Shu bilan birga, wabi-sabi, insonning o'zini tabiatga, uning oddiy va go'zal tomonlariga moslashish orqali mukammallikka erishishini bildiradi. Bu estetik qarash, komil insonning ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatgan [4].

TAHLIL VA NATIJALAR

Yapon falsafasidagi "komil inson" tushunchasi tarixiy va madaniy jihatdan chuqur o'rganishni talab qiladi. Bu tushuncha yapon jamiyatining etnik, ijtimoiy va axloqiy qadriyatlari bilan chambarchas bog'liqdir. "Komil inson" idealiga erishish uchun inson faqat o'zining ruhiy va ma'naviy jihatlarini rivojlantirib qolmasdan, balki jamiyatga va tabiiy olamga moslashish ham muhimdir. Bu tushuncha, ayniqsa, Konfutsiychilik, Zen buddizmi va bushido kabi falsafiy oqimlar orqali shakllangan. Konfutsiychilikda komil inson axloqiy me'yorlarga amal qilish, boshqalar bilan uyg'un munosabatda bo'lish va har bir vazifada yuksak ma'naviyatni namoyon etishni ta'kidlaydi. Yapon Konfutsiychiligiga ko'ra, komil inson shaxsiy rivojlanishning yuqori darajasiga erishgan va atrof-muhit bilan uyg'unlikda yashaydigan kishidir. Bunda axloqiy to'g'riligini o'zining kundalik faoliyatiga tatbiq etish asosiy o'rinda turadi. Boshqalar bilan to'g'ri munosabat o'rnatish, hamjihatlik va do'stlik kabi fazilatlar komil insonning asosiy fazilatlaridan biridir. Konfutsiychilikdagi komil inson jamiyatda yuqori darajada hurmatga sazovor bo'ladi, chunki u axloqiy va ijtimoiy mas'uliyatni o'z zimmasiga oladi.

Zen buddizmida komil inson tushunchasi ruhiy yuksalishga intilish va ichki tinchlikni topishga asoslanadi. Zen buddizmida insonning asosiy maqsadi — o'zini anglash va tabiiy hayotga moslashishdir. "Satori" tushunchasi orqali bu holatga erishiladi, ya'ni inson o'zining haqiqiy tabiatini anglab, ichki tinchlik va ko'ngilni tozalashga erishadi. Zen falsafasida komil inson faqat ruhiy mukammallikni

anglatmaydi, balki u o'zining kundalik hayotida ham tabiat bilan mos yashashga intiladi. Zen buddizmi, shuningdek, xushyo'rlik, do'stlik va oddiylikni yuksak qadriyatlar sifatida ko'radi. Bushido, samuraylik falsafasi, komil insonni sadoqat, odob, adolat va jasorat kabi axloqiy fazilatlar bilan bog'laydi. Samuraylar o'zlarining hayotlarini axloqiy kodeksga asoslab, kuchli iradaga, jasoratga va sadoqatga asoslangan munosabatlarni namoyon etganlar. Bushido prinsiplariga ko'ra, komil inson jamiyatga foydali bo'lish va o'z maqsadlariga erishishda axloqiy me'yorlarga rioya qilishni anglatadi. Samuraylar o'zining do'stlariga, oilasiga va jamiyatiga xizmat qilishda mukammallikka erishishga intilishgan.

Yapon estetikasi, xususan, wabi-sabi tushunchasi ham komil insonning shakllanishida o'z o'rniga ega. Wabi-sabi, go'zallikni oddiylikda va tabiiylikda ko'rishga asoslangan estetik qarash bo'lib, komil insonni tabiat bilan uyg'unlikda yashashga undaydi. Bu estetik qarashga ko'ra, komil inson nafaqat ichki dunyosini, balki tashqi muhit bilan ham uyg'un holatda bo'lishi kerak. Yaponlarning wabi-sabi tushunchasiga ko'ra, komil inson hayotning nozik va oddiy tomonlarini qadrlash orqali haqiqiy baxt va tinchlikka erishadi. Yapon jamiyatida "komil inson" tushunchasi nafaqat individual rivojlanishni, balki jamiyatning umumiy farovonligini ham ta'minlaydi. Bunda jamiyatda hurmatga sazovor bo'lish, o'zaro yordam va ijtimoiy mas'uliyatni his qilish katta ahamiyatga ega. Komil inson tushunchasi, shuningdek, yaponlarning tarixiy madaniy qadriyatlarini va an'alarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu ideal yaponlarning to'g'ri yashash tarzini va yuksak axloqiy me'yorlarni o'z hayotiga tatbiq etishlarini anglatadi. Shu bilan birga, komil inson tushunchasi yapon jamiyatining rivojlanishida ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarni ham aks ettiradi. Yaponlarning o'zaro aloqalari, hayotga bo'lgan munosabatlari va axloqiy g'oyalari komil insonning ta'limoti bilan chambarchas bog'liqdir. Bu tushuncha, nafaqat axloqiy, balki ijtimoiy va estetik jihatlardan ham katta ahamiyatga ega.

XULOSA

Yapon falsafasidagi "komil inson" tushunchasi insonning ruhiy, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishining eng yuqori nuqtasini anglatadi. Bu tushuncha nafaqat yapon madaniyatining markaziy o'rni, balki yapon jamiyatining asosiy qadriyatlari va ma'naviy me'yorlarini shakllantiruvchi kuchdir. "Komil inson" idealiga erishish, ko'plab falsafiy maktablar va axloqiy tizimlar, jumladan, Konfutsiychilik, Zen buddizmi va bushido kabi oqimlarning birlashgan natijasidir. Har bir maktab komil insonning turli jihatlarini ta'kidlagan bo'lsa-da, ular umumiy bir maqsadga xizmat qiladi — shaxsni jamiyatga foydali, ma'naviy to'liq va tabiiy hayotga moslashtirish. Konfutsiychilikda komil inson axloqiy fazilatlar, boshqalar bilan uyg'unlik va

ijtimoiy mas'uliyatni anglatadi. Zen buddizmida esa, komil inson ruhiy tozalash, ichki tinchlikka erishish va tabiat bilan uyg'un hayot kechirishni ifodalaydi. Bushido falsafasi esa komil insonni sadoqat, jasorat va adolat bilan bog'laydi. Wabi-sabi estetikasi, go'zallik va oddiyligni qadrlash orqali komil insonning tashqi muhit bilan uyg'unligini ta'kidlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Nishida, K. (1992). *An Inquiry into the Good*. Translated by Masao Abe. Yale University Press.
2. Suzuki, D. T. (1970). *Zen and Japanese Culture*. Princeton University Press.
3. Nitobe, I. (1905). *Bushido: The Soul of Japan*. Boston: Tuttle Publishing.
4. Okakura, K. (1906). *The Book of Tea*. Boston: Tuttle Publishing.
5. Sugimoto, Y. (2003). *An Introduction to Japanese Society*. Cambridge University Press.